

NIHAVENT ŞARKILARDA ARALIKLARIN KULLANIMI

EROL DÜZBASTILAR, Meltem
TÜRKİYE/TURÇIA

ÖZET

Ülkemizde, zengin kültürümüzü yansıtan geleneksel müziklerimizin yeri ve önemi çok büyüktür. Makamsal açıdan bakıldığında geleneksel müziklerimiz içinde Nihavent makamı, günümüzün en yaygın makamlarından birisidir. Nihavent makamının makam dağarı içerisindeki ağırlığı son yüzyıl içinde hızlı bir yükseliş göstermiş ve günümüzde ilk sıralara yükselmiştir. Bu çalışmada, Nihavent makamında aralıkların kullanım durumlarını belirlemek amacıyla, 100 Nihavent şarkı bilgisayar ortamında istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiştir. Analiz sonucunda Nihavent makamındaki aralıkların kullanım durumları belirlenerek, örneklerle açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Makam, nihavent, aralıkların kullanımı, istatistiksel analiz.

ABSTRACT

The traditional music which reflects our rich culturel characteristics, has a great importance and position in our country. Nihavent maqam is one of the most widespread used maqam among classical Turkish maqams in the last period of time. In the last century, the number of the compositions which are composed in Nihavent maqam rapidly increased and Nihavent maqam became one of the most used maqams. In this study, 100 Nihavent composition are analyzed by using computer thecnology to define the usage of Nihavent maqam intervals. As the result of this study, the usage of Nihavent maqam intervals are defined and explained with the examples.

Key Words: Maqam, nihavent, musical intervals, statistical analysis.

GİRİŞ

Ülkemizde, zengin kültürümüzü yansıtan geleneksel müziklerimizin yeri ve önemi çok büyüktür. Makamsal açıdan bakıldığında Geleneksel Türk Sanat Müziği içinde Nihavent makamı, günümüzün en yaygın kullanılan makamlarından biridir. Nihavent makamının makam dağarı içerisindeki ağırlığı son yüzyıl içinde hızlı bir yükseliş göstermiş ve günümüzde ilk sıralara yükselmiştir. 20. yüzyıldan önce gelen beste ve güfte mecmualarına dayanarak hazırlanmış olan aşağıdaki tablo Nihavent makamının 20. yüzyıl makam dağarındaki ağırlığının nasıl artış gösterdiğini ortaya koymaktadır (Can, 2006).

Tablo 1: Yüzyıla Ait Çeşitli Kaynaklarda En Sık Kullanılan Makamlar

No	TRT 2006	TRT 95	Üngör	Aksüt	Kalayc.	Rona	H. Tah.	A. Avni
1	Hicâz	Hicâz	Hicâz	Hicâz	Nihavent	Hicâz	Uşşâk	Hicâz
2	Nihavent	Nihavent	Hüzzâm	Nihavent	Hicâz	Nihavent	Hicâz	Uşşâk
3	Hüzzâm	Hüzzâm	Nihavent	Khicâzk	Râst	Hüzzâm	Suznâk	Hicâzkâr
4	Khicâzk	Khicâzk	Uşşâk	Hüzzâm	Hüzzâm	Khicâzk	Râst	Hüzzâm
5	Râst	Râst	Khicâzk	Uşşâk	Uşşâk	Uşşâk	Nihavent	Suznâk
6	Uşşâk	Uşşâk	Râst	Râst	Khicâzk	Râst	Karcıgâr	Sabâ
7	Hüseynî	Hüseynî	Hicâzkâr	Hüseynî	Mkürdî	Hüseynî	Hicâzkâr	Râst
8	Mkürdî	Mâhûr	Hüseynî	Suznâk	Hüseynî	Suznâk	Hüzzâm	Nihavent
9	Mâhûr	Hicâzkâr	Suznâk	Hicâzkâr	Segâh	Karcıgâr	Hüseynî	Hüseynî
10	Segâh	Karcıgâr	Karcıgâr	Mâhûr	Karcıgâr	Hicâzkâr	Bnigâr	Bayâti

Tabloda görüldüğü gibi Nihavent makamı, 20. yüzyıl başlarına ait Ahmet Avni'nin "Hânende"si ve Hasan Tahsin'in "Gülzâr-ı Musiki"sinde en sık kullanılan 10 makam içinde 8. ve 5. sırayı alırken, daha sonraki Mustafa Rona'nın 20. Yüzyıl Türk Musikisi, E. Ruhi Üngör'ün Türk Musikisi Güfteler Antolojisi, Sadun Aksüt'ün Türk Musikisi Güfteler Antolojisi ve Rahmi Kalaycıoğlu'nun Türk Musikisi Bestekarları Külliyyatı gibi söz ve nota mecmualarında ilk sıralara yükselmiştir. Günümüze ait en geniş koleksiyonlardan biri TRT Türk Sanat Müziği Sözlü Eserler Repertuarı'nda son on yıl içerisinde ağırlığı en fazla artış gösteren makam Nihavent makamıdır (Can, 2006).

Son yıllarda büyük ilerleme gösteren bilgisayar teknolojisi, müzik alanındaki çalışma ve analizlerde de kullanılmaya başlanmış ve araştırmacılara büyük imkânlar sağlamıştır. Müzik araştırmalarında verilerin analizi aşamasında bilgisayar kullanımı tüm dünyada giderek yaygınlaşmaktadır. Bilgisayarlar yardımıyla yapılan çalışmalar, günümüzden sadece yarım yüzyıl önce imkânsız olarak değerlendirilen karmaşık istatistiksel analizleri yapmanın yanında, başka şekilde değerlendirilemeyen değişkenlerin etkilerini de ölçerler. Bilgisayar tek bir bilgi kırıntısından müzik hakkında pek çok davranışı ayırabilir, seçebilir (Simonton, 1994: 31). Özellikle büyük veri tabanları üzerinde gerçekleştirilen analizlerde bilgisayar programları büyük kolaylıklar sağlamaktadır (Lincoln, 1990: 18).

Çok sayıda verinin depolanması, yüksek hızlarda hatasız bir biçimde işlenmesi söz konusu olduğunda, bilgisayar teknolojisinin araştırmacılara sağladığı imkânlar, birçok alanda yeni ufukların açılmasını kolaylaştırmıştır. Bilgisayarın müzik dünyasına girişinden sonra istatistiksel analizin de dahil

kullanımından daha fazladır. Tize doğru T4'lü, T5'li ve oktav aralıklarının kullanımı belirgin şekilde artış göstermektedir. Pest bölgeye doğru ise T4'lü, K6'lı ve oktav aralıklarının kullanımı diğer aralıklara göre daha fazladır. Uç bölgelere doğru gidildikçe yani aralıklar genişledikçe kullanım sıklıklarının azaldığı görülmektedir.

Analizden elde edilen sonuçlara göre, küçük aralıklar geniş aralıklara oranla daha fazla kullanılmıştır. Nihavent şarkılarda, ezgi içinde büyük aralıklardan çok, yakın hareketlerin yapılması ve ezgilerin ses alanlarının orta bölgelerinin daha fazla kullanılması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu sonuç, Geleneksel Türk Sanat Müziği'nin genel yapısına da uygundur.

Ses alanında aşırı pest veya tiz bölgelere doğru gidildikçe ve geniş aralıklar kullanıldıkça bazı sorunlar ortaya çıkar. Enstrümanların çoğunda birbirine yakın seslerden oluşan ezgileri çalmak, büyük atlamalardan oluşan bir ezgiyi çalmaktan daha kolaydır. Geniş aralıklar kullanılan bir ezgide ses genişliği artar ve daha uç bölgelerdeki notalar kullanılır. Aynı şekilde çoğu enstrümanda orta yükseklikteki perdeleri çalmak daha kolaydır. Uçlardaki perdeler kolay çalınabilse bile bu perdelerin algılanmasındaki kesinlik, azalma eğilimi gösterir (Hippel, 2000: 316). Sebep her ne olursa olsun melodilerde ses alanındaki uç bölgelerinin daha seyrek kullanılma eğilimi ve küçük aralıkların daha sık kullanılma eğilimi görülür (von Hippel 2000: 317). Notalar çoğunlukla küçük aralıkların daha fazla kullanılmasıyla normal dağılım göstererek ses alanının merkezinde kümelenir. Çeşitli dünya müziklerinde olduğu gibi Nihavent şarkılarda da aralıklar büyüdükçe kullanım sıklıkları azalmaktadır.

Aşağıdaki **Tablo 2**'de, nihavent şarkılarda pest ve tiz bölgeye doğru bir oktav içerisindeki aralıklar kullanım sıklıklarına göre verilmektedir. Aralıkların büyüdükçe kullanım yüzdesinin de azalması **Tablo 2**'de açıkça görülmektedir.

Tabloda görülen aralıklarda pest yöne doğru olan aralık kullanımları (-) olarak gösterilmektedir. Yani "B2"li aralığı tize doğru bir gidişi gösterirken "-B2"li aralığı pest bölgeye doğru bir gidişi göstermektedir. Nihavent şarkılarda unison aralığının kullanım yüzdesi % 19,7'dir. % 0,01 kullanım sıklığı ile en az kullanılan aralık ise pest bölgeye doğru kullanılan K7'li aralığıdır. Kullanım sıklığına göre ilk sıralarda yer alan aralıkların küçük olduğu göze çarpmaktadır. Kullanım sıklığı azaldıkça aralıklar büyümektedir. Tiz ve pest yöndeki oktav aralıkları K6, B6, K7'li aralıklarından daha geniş olmasına rağmen daha sık kullanılmıştır.

Tablo 2: Nihavent Şarkılarda Pest ve Tiz Bölgeye Doğru Bir Oktav İçerisinde Kullanılan Aralıklar

	Aralıklar	Yüzdesi
1	Unison	19,7
2	K2	16,84
3	- B2	16,15
4	- K2	11,18
5	B2	9,7
6	- B3	9,21
7	B3	4,67
8	T4	2,42
9	- E5	2,34
10	E5	1,9
11	K3	1,78
12	- T4	1,26
13	K3	1,04
14	T5	0,96
15	- T5	0,34
16	Oktav	0,18
17	K6	0,11
18	K7	0,05
19	B6	0,05
20	B7	0,02
21	- Oktav	0,01
22	- K7	0,01

SONUÇ VE ÖNERİLER

100 Nihavent şarkı üzerinde yapılan istatistiksel analiz sonuçlarına göre, Nihavent şarkılarda en sık kullanılan aralık unison aralığıdır. Daha sonra 2'liler ve 3'lüler gelmektedir. En az kullanılan aralık, pest bölgeye doğru kullanılan K7'li aralığıdır.

Küçük aralıkların büyük aralıklara göre daha sık kullanılması belirgin şekilde göze çarpmaktadır. Aralıklar büyüdükçe kullanım sıklıkları da azalmıştır.

Nihavent makamı şarkılarında kullanılan aralıkların belirlenmesinin, Geleneksel Türk Sanat Müziği öğrenci, öğretmen, besteci ve icracılarına faydalı olacağı düşünülmektedir.

Çalışma sonuçları Nihavent makamının karakteristik özelliklerinin belirlenmesi bakımından önemlidir.

Bilgisayar teknolojisi kullanımının yaygınlaşmasıyla özellikle Geleneksel müziklerde daha önce cesaret edilemeyen çalışmalar daha kısa zamanda ve daha doğru sonuçlar elde edilerek yapılabilir.

KAYNAKÇA

Can, M. Cihat. (2006). “Osmanlıdan Günümüze Popüler Makamlar ve Makam Dağarındaki Değişmeler”, **Uluslararası Osmanlı Dönemi Türk Musikisi Sempozyumu**, 5 Nisan 2006, Konak Kültür Evi, Nilüfer, Bursa).

Erol, Meltem. (2007). **Nihavent Ezgilerin İstatistiksel Metodlara Dayalı Olarak Kemana Uygunluğunun Belirlenmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Lincoln, Herry B. (1990). **The Computer and Music**. Cornell University Pres. London.

Simonton, Dean Keith. (1994). “Computer Content Analysis of Melodic Structure: Classical Composers and Their Compositioms”. **Psychology of Music**, Vol.: 22, 31-43.

Von Hippel, Paul., (Spring 2000). “Redefining Pitch Proximity: Tessitura and Mobility as Constraints on Melodic Intervals”, **Music Perception**, Vol.: 17, No. 3, 315-327.